

Slobodan M. Marković

GRAĐANSKOPRAVNI ASPEKTI POSETE POZORIŠNOJ PREDSTAVI

Uvod

Odlazak u pozorište radi uživanja u pozorišnoj predstavi ima, pored ostalog, karakter građanskopravnog odnosa između posetioca i pozorišta. Taj relativno kompleksni pravni odnos rađa prava i obaveze za obe strane. Po pravilu, ni jedna od strana nije sasvim upoznata sa njima, i seti ih se tek u slučaju neočekivanih neprijatnosti kao što su otkazivanje ili prekid predstave, razočaranost posetioca zbog nenajavljene zamene glumaca ili solista, nemogućnost pozorišta da obezbedi posetiocu numerisano sedište, zakašnjenje posetioca na predstavu, gubitak ulaznice i sl.

Bez obzira na činjenicu da ne postoje specijalni izvori prava koji bi važili za pozorište, opšta pravila građanskog prava (u našoj zemlji sadržana u Zakonu o obligacionim odnosima) pružaju dovoljno osnova za uređenje tog specijalnog odnosa. Pri tom, naravno, pojedine norme je moguće primeniti neposredno, a pojedine tek na osnovu tumačenja.

Primenom pomenutih pravila dolazi se do rezultata koje je moguće *mutatis mutandis* preneti i na druge analogne slučajeve kao što je poseta bioskopskoj predstavi, pa čak i sportskom takmičenju.

1. Pravna kvalifikacija ugovora o poseti pozorištu

Nabavkom pozorišne ulaznice njen sticalac zaključuje sa pozorištem ugovor o poseti pozorištu radi praćenja određene predstave. Da bi se moglo rasuđivati o pravima i obavezama posetioca i pozorišta, koji nastaju na osnovu tog ugovora, neophodno je dati njegovu pravnu kvalifikaciju. Drugim rečima, potrebno ga je podvesti pod određeni imenovani ugovor ili bar identifikovati elemente određenih imenovanih ugovora, koji su sadržani u njemu.

Teorijski posmatrano, ugovor o poseti pozorištu je složeni ugovor koji ima elemente ugovora o delu i ugovora o zakupu. Kako bitni elementi ovog ugovora

korespondiraju sa ugovorom o delu, može se reći da je ugovor o poseti pozorištu, u osnovi, ugovor o delu. U odnosu na konkretno sedište u gledalištu, posetilac ima svojstvo zakupca, iz čega proizlaze određena prava i obaveze nezavisno od ugovora o delu.

Konačno, možda nije suvišno pomenuti da je posetilac koji je u garderobi pozorišta ostavio na čuvanje delove svoje odeće, obuće ili druge stvari, zaključio sa pozorištem ugovor o ostavi. Ipak, ugovor o ostavi neće biti predmet našeg razmatranja, jer ostava u pozorištu nema nikakvih posebnosti u odnosu na ostavu uopšte.

2. Prava i obaveze posetioca i pozorišta na osnovu ugovora o delu

2.1. Osnovni elementi

Prema čl. 600 ZOO, “ugovorom o delu poslenik (preduzimač, izvođač radova) obavezuje se da obavi određeni posao, kao što je izrada ili opravka neke stvari ili izvršenje nekog fizičkog ili intelektualnog rada i sl., a naručilac se obavezuje da mu za to plati naknadu”. Iako je zakonodavac ostavio širok prostor za tumačenje pojma “posao”, koji je predmet osnovne obaveze poslenika¹, iz drugih odredbi ZOO koje se odnose na taj ugovor vidljivo je da se ima u vidu prevashodno izrada ili opravka stvari². Stoga, ugovor o poseti pozorištu nikako nije tipičan primer za ugovor o delu, jer se posao, koji je predmet osnovne obaveze pozorišta, sastoji od igranja pozorišne predstave, te na njega nije moguće primeniti sva pravila koja važe za ugovor o delu³. Na to, ali iz

¹ U domaćoj teoriji i praksi takođe nije sporno da se pojam “posao” u kontekstu ugovora o delu ima tumačiti široko. Vidi npr. Perović, S.: *Obligaciono pravo*, Beograd, 1981, str. 710, 711; Perović, S.: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, II knjiga, Beograd, 1995, str. 1079, 1080. U Nemačkom građanskom zakoniku, u čl. 631, st. 2, propisano je da predmet posla može biti i određeni “rezultat” (nem. – Erfolg) rada ili usluge. Takva formulacija čini široko tumačenje pojma “posao” težim, jer otvara pitanje da li poslenik, izvršavajući posao, ima obavezu cilja ili to može biti i obaveza sredstva. Na to, u kontekstu ugovora o poseti pozorištu, ukazuje Kurz, H.: *Praxishandbuch des Theaterrechts*, Muenchen 1999, str.650.

² Vidi čl. 601 (odnos sa ugovorom o prodaji), čl. 602 (kvalitet poslenikovog materijala), čl. 603 (nadzor od strane naručioca), čl. 606 (nedostaci materijala), čl. 613 (predaja stvari), čl. 622 (obaveza prijema posla), čl. 625–627 (rizik propasti stvari), čl. 628 (pravo zaloge).

³ Ima osnova da se smatra da je ugovor o poseti pozorištu, zajedno sa npr. ugovorom o prevozu, ugovorom o pružanju informacija itd. “granični slučaj” ugovora o delu. “Umesto šematske supsumcije pod zakonske odredbe ugovora o delu trebalo bi se stalno pitati u kojoj meri je podvođenje jednog takvog ugovora pod tip ugovora o delu opravdano, koje su modifikacije tu umerne. Ugovor o prevozu je samo po zakonskoj konstrukciji ugovor o delu, dok je sa stanovišta života nešto sasvim posebno.” Tako Larenz, K: *Lehrbuch des Schuldrechts*, tom II, Muenchen 1981, str. 279.

drugog ugla, ukazuje i činjenica da individualni posetilac, iako ima svojstvo naručioca po ugovoru o delu, zapravo samo dolazi da prati predstavu koju pozorište (poslenik) igra nezavisno od toga da li je taj posetilac sa pozorištem zaključio ugovor (“naručio” predstavu) ili nije.

Ipak, u nemogućnosti da se iznađe veći stepen sličnosti sa nekim drugim imenovanim ugovorom, na ugovor o poseti pozorištu se imaju selektivno i oprezno primenjivati pravila koja važe za ugovor o delu.

Osnovna obaveza pozorišta (kao poslenika) jeste da odigra predstavu. Upravo je igranje predstave koja je određena u ugovoru, predmet posla koji pozorište ima obaviti za posetioca. Bitno je, dakle, da se razume da se obaveza pozorišta, na osnovu ugovora o poseti pozorištu, ne odnosi na proizvodnju predstave. U trenutku zaključenja tog ugovora, predstava je, u produkcijskom smislu, već završena. To znači da su pisac, koreograf, režiser, kostimograf, scenograf i drugi već završili svoj posao, odnosno da su glumci, plesači i muzičari već uvežbali svoje partije. Posetilac je na osnovu ugovora ovlašćen da zahteva od pozorišta samo da ono odigra predstavu takvu kakva je, i da mu omogući da joj on prisustvuje. Ovo preciziranje je ključno za razumevanje odgovornosti pozorišta za materijalne nedostatke izvršenja posla.

Prirodni elemenat ugovora o delu jeste dužnost naručioca da preuzme (primi) posao. Međutim, s obzirom na okolnost da se posao pozorišta ne odnosi na telesnu stvar koju je moguće (pre)uzeti, za izvršenje ugovora je neophodno sudelovanje posetioca. Naime, posetilac preuzima posao pozorišta (igranje predstave) svojim prisustvom, tj. fizičkom mogućnošću neposredne vizuelne i zvučne percepcije predstave⁴. Ta okolnost ima značaj za pitanja poverilacke docnje i nemogućnosti izvršenja ugovora.

Ugovor o poseti pozorištu je, po pravilu, ugovor sa fiksnim rokom izvršenja obaveza. To proizlazi iz činjenice da pozorišna ulaznica u najvećem broju slučajeva važi za određenu predstavu koja se igra određenog dana i časa na određenom mestu. Ovakva priroda ugovora o poseti pozorištu od značaja je za

⁴ U nemačkom obligacionom pravu se uvažava razlika između poslova koji se mogu primiti (npr. prijem izrađene ili popravljene stvari, izjava ili konkludentna radnja naručioca kojom on potvrđuje da je posao urađen u skladu sa ugovorom) i poslova kod kojih nema prijema stvari, odn. kod kojih izjava ili konkludentna radnja nije uobičajena. Pozorišna predstava spada u ovo drugu vrstu poslova. Na takve poslove se primenjuje pravilo iz čl. 646 Građanskog zakonika SR Nemačke, po kojem pravne posledice prijema posla nastupaju završetkom posla. Vidi opširnije u: Larenz, K: *Lehrbuch des Schuldrechts*, tom II, Muenchen 1981, str. 295–297. U našem obligacionom pravu nema odredbe koja bi odgovarala čl. 646 Građanskog zakonika SR Nemačke, pa je neophodno da se institut prijema posla u slučaju pozorišne predstave shvati kao prisustvo posetioca završetku predstave. Kad se ne bi pribeglo ovoj konstrukciji, bilo bi, po našem mišljenju, nemoguće rešiti problem materijalnih nedostataka predstave, kao i problem nedolaska na predstavu posetioca koji je kupio ulaznicu.

razrešavanje problema koji nastaju zbog kašnjenja početka predstave ili kašnjenja posetioca na predstavu.

Bitan element ugovora je obaveza posetioca da plati naknadu pozorištu. Po pravilu, kod ugovora o poseti pozorištu, naknada se plaća kupovinom ulaznice. Na taj način posetilac daje predujam naknade, što, u slučaju neispunjenja ugovora ili ispunjenja ugovora sa nedostacima, dovodi posetioca u poziciju da zahteva od pozorišta povraćaj novca u celini ili delimično.

Pravna priroda ulaznice takođe zahteva objašnjenje. Prema čl. 257 ZOO pozorišne ulaznice na kojima nije označeno ime poverioca pripadaju kategoriji legitimacionih papira. Pri tom, na legitimacione papire se shodno primenjuju odredbe ZOO koje važe za hartije od vrednosti. Tako, pozorišna ulaznica je legitimacioni papir koji glasi na donosioca⁵. Kupovinom ulaznice, posetilac stiče pravo da se njome legitimiše kao poverilac na osnovu ugovora o poseti pozorištu. Ulaznica može biti predmet prometa, s tim da za nju ne važi pravilo iz čl. 241 ZOO o negocijabilnosti hartija od vrednosti na donosioca putem jednostavne predaje. Drugim rečima, svojsvo poverioca se ne prenosi predajom ulaznice, već ustupanjem potraživanja (cesijom)⁶. Predaja ulaznice cedentu samo olakšava tom licu da se legitimiše kao novi poverilac. Ali, to ne smeta primenljivosti opšteg pravila koje važi za hartije od vrednosti, po kojem ispunjenje potraživanja, uz podnošenje ulaznice, ima pravo da zahteva samo njen zakoniti imalac (čl. 240 ZOO), s tim da se zakonitim imaozem ulaznice smatra njen donosilac (čl. 239, st. 2 ZOO). To znači da je pozorište dužno da uskrati izvršenje svoje ugovorne obaveze licu koje donese ulaznicu, ako zna ili mora znati da donosilac ulaznice nije njen zakoniti imalac (čl. 254 ZOO). Uz to, pozorište može uskratiti izvršenje svoje ugovorne obaveze donosiocu ulaznice ako uspešno istakne prigovor protiv njega da je npr. ulaznica falsifikovana ili da je oštećena pa se iz nje ne može videti na koju predstavu, koji dan ili čas se odnosi (čl. 256, st. 1 ZOO).

⁵ Izuzetno, ako je reč o ulaznici na ime (npr. kod premijera, počasnih ulaznica i sl.), ima se smatrati da ulaznica predstavlja hartiju od vrednosti na ime, te se na nju imaju primeniti pravila koja važe za tu vrstu hartija od vrednosti.

⁶ Tako Jankovec, I.: *Komentar zakona o obligacionim odnosima*, I knjiga, Beograd 1995, str. 580. Ima mesta primedbi na formulaciju definicije legitimacionih papira, po kojoj je tu reč o ispravama iz kojih proizlazi da se one ne mogu ustupiti drugome (čl. 157 ZOO). S druge strane, u istom članu je propisano da se na legitimacione papire shodno primenjuju odgovarajuće odredbe o hartijama od vrednosti. Između shvatanja da legitimacioni papiri nisu negocijabilni (jer tako kaže Zakon) i shvatanja da jesu (jer u suprotnom otpada smisao upućivanja na shodnu primenu pravila o hartijama od vrednosti, čije je osnovno obeležje negocijabilnost), ima osnova za jedno srednje shvatanje po kojem ulaznica jeste negocijabilna, ali ne predajom (kao hartija od vrednosti koja glasi na donosioca) već cesijom potraživanja (jer ulaznica ipak nije hartija od vrednosti, već legitimacioni papir).

Sa stanovišta praktičnog pozorišnog života najbitnije pravilo u vezi sa ulaznicom je sledeće: pozorište koje nije znalo niti je bilo dužno da zna da donosilac ulaznice nije njen zakoniti imalac (savesno pozorište), oslobađa se obaveze iz ulaznice (čl. 253, st. 3 ZOO) ako izvrši svoju obavezu takvom donosiocu. Drugim rečima, pozorište nije dužno da prilikom puštanja posetioca na predstavu proverava da li je donosilac ulaznice njen zakoniti imalac, niti (pod pretpostavkom savesnosti) može biti izloženo bilo kakvim zahtevima trećih lica (uključujući i zakonitog poverioca), ukoliko izvrši svoju obavezu donosiocu ulaznice koji nije njen zakoniti imalac, pa samim tim nije ni poverilac na osnovu ugovora o poseti pozorištu.

Napomenimo da se ugovor o poseti pozorištu (ugovor o delu), po pravilu, zaključuje u trenutku izdavanja ulaznice posetiocu. Preuzimajući ulaznicu, posetilac konkludentnom radnjom prihvata ponudu pozorišta. Bez obzira na tu okolnost, ugovor o poseti pozorištu nije formalan, već je konsensualan ugovor. Naime, ulaznica nema konstitutivan značaj za nastanak ugovora, već služi samo kao dokazno sredstvo da je donosilac ulaznice ili njegov pravni prethodnik avansno platio naknadu za posao koji je pozorište dužno da izvrši donosiocu. Drugim rečima, poveriocem iz ugovora o poseti pozorištu će se smatrati i lice koje ne donese ulaznicu, ali uspe na drugi način da dokaže da je ono (ili njegov pravni prethodnik) platilo naknadu ili pruži odgovarajuće jemstvo da će naknada biti plaćena.

S obzirom na konsensualnu prirodu ugovora o poseti pozorištu, sadržina tog ugovora ne može se saznati iz pisane isprave o ugovoru. Takođe, kako nije uobičajeno da posetilac pregovara sa pozorištem prilikom kupovine karte, isključeno je da su se ugovorne strane usmeno saglasile o svojim pravima i obavezama. Ni iz ulaznice, po pravilu, nije moguće saznati ništa o sadržini ugovora, izuzev naziva pozorišta, naziva predstave, datuma, časa i mesta održavanja predstave, kao i broja sedišta koje je rezervisano za posetioca. Evidentno je, dakle, da je ovaj ugovor normiran opštim uslovima koje jednostrano propisuje pozorište, kao i odredbama ZOO koje se odnose na ugovor o delu.

Postojanje opštih uslova ugovora, u svakom konkretnom slučaju, čini ugovor o poseti pozorištu ugovorom po pristupu⁷. Da bi opšti uslovi obavezivali posetioca, oni mu, prema čl.142, st.3 ZOO, moraju biti poznati ili bar lako dostupni radi upoznavanja, u trenutku zaključenja ugovora (kupovine ulaznice). Podrazumeva se da opšti uslovi ne smeju biti protivni zakonu, moralu i dobrim poslovnim običajima. Međutim, smatraju se ništavim i one odredbe opštih uslova, koje lišavaju drugu stranu (posetioca) prava da stavi prigovore, te one koje dovode do gubljenja prava iz ugovora, gubljenja rokova ili su inače ne-

⁷ Đurđević, M.: *Ugovor po pristupu*, Beograd, 2001, str. 33 (neizdata doktorska disertacija).

pravične ili preterano stroge prema njoj (čl. 143, st. 2 ZOO). To znači da pozorište nema slobodu da jednostrano propiše opšte uslove ugovora, koji odgovaraju isključivo pozorištu, a na štetu posetioca, već je dužno da, u okviru zakona i dobrih poslovnih običaja, uspostavi pravičnu ravnotežu prilikom zaštite svojih i posetiočevih interesa.

U opšte uslove spada i tzv. kućni red, tj. od pozorišta jednostrano propisani skup normi o obavezama posetioca na ponašanje kojim se čuva mir u pozorištu, imovina pozorišta i posetilaca, kao i lična bezbednost svih u pozorištu. Kućnim redom je takođe dozvoljeno propisati zabranu posetiocima da unose u pozorište uređaje za snimanje zvuka i slike, kako bi se sprečile povrede autorskog prava i prava interpretatora. Osnov za propisivanje kućnog reda nalazi se u svojinsko-državinskoj zaštiti koju zakon daje vlasniku, odnosno držaocu stvari⁸. Shodno tome, pozorište, kao vlasnik ili držalac nepokretnosti u kojoj je smešten prostor za posetioce, ovlašćeno je da propiše uslove pod kojima će pustiti posetioca da boravi u/ na toj nepokretnosti. Ovi uslovi čine sastavni deo ugovora o poseti pozorištu.

Konačno, okolnost da se ulaznica izdaje posetiocu uz naplatu, navodi nas da govorimo o kupovini i prodaji ulaznice. Međutim, budući da je ulaznica legitimacioni papir, novac koji se plaća za ulaznicu nije kupovna cena ulaznice, već naknada za posao koji je pozorište dužno da izvrši za posetioca. Ipak, kako je ulaznica pokretna stvar koju pozorište predaje u svojinu posetiocu, na odnos između pozorišta i posetioca u vezi sa njenom nabavkom mogu se analogno primeniti odgovarajuća pravila koja važe za ugovor o kupovini i prodaji⁹.

2.2. *Nedostaci izvršenja obaveza i prestanak obaveza*

Nedostaci izvršenja ugovora o poseti pozorištu, kao i razlozi prestanka obaveza iz ovog ugovora mogu biti raznovrsni, tako da se postavlja pitanje njihove sistematizacije. Naučno gledano, verovatno bi sistematizaciju trebalo izvršiti prema pravnim posledicama pojedinih nedostataka, odnosno prema postojanju

⁸ Vidi: Zakon o osnovama svojinskopravnih odnosa (Sl. l. SFRJ 6/80, 36/90 i Sl. l. SRJ 29/96), i to: čl. 76 (samopomoć), čl. 75, 77, 78 i 79 (sudska zaštita od uznemiravanja u državini) i čl. 42 (sudska zaštita od uznemiravanja u vršenju svojinskih ovlašćenja i obaveza naknade štete).

⁹ Primera radi, pozorište greškom izda ulaznicu za drugu predstavu ili za istu predstavu ali drugog dana ili časa od onog koji je posetilac tražio. Na taj slučaj imaju se primeniti odredbe o pregledu stvari i vidljivim nedostacima (čl. 481 ZOO), odredbe o ugovornom ograničenju ili isključenju odgovornosti prodavca za materijalne nedostatke stvari (čl. 486 ZOO), kao i odredbe o pravima kupca koji je blagovremeno i uredno obavestio prodavca o nedostatku (čl. 488 – 495 ZOO). Takođe, na primer, ako je reč o tzv. distancionoj nabavci ulaznica, imaju se primeniti pravila o riziku za slučajnu propast stvari, koja važe kod ugovora o prodaji.

i raspodeli odgovornosti za razloge prestanka obaveza. Ipak, da bi i nepravnička zainteresovana javnost lakše razumela ovu materiju, učinimo pokušaj da je izložimo prema najčešćim razlozima koji u pozorišnom životu dovode do problema koji se kvalifikuju kao nedostaci izvršenja obaveze, odnosno koji dovode do prestanka obaveza.

Primedbe na predstavu i učesnike u njoj – Posetilac može imati primedbe na kvalitet predstave ili na glumce, soliste, dirigenta koji su angažovani u konkretnom izvođenju. Pitanje je da li se takvi nedostaci (ukoliko objektivno postoje) mogu kvalifikovati kao materijalni nedostaci izvršenja osnovne obaveze pozorišta – igranja predstave, i kakve su pravne posledice toga.

Kao što je napred već rečeno, ispravno razumevanje prirode posla koji pozorište, prema ugovoru, ima da obavi za posetioca, veoma olakšava postavljanje pravnog okvira u kojem pozorište garantuje za valjanost posla. Dakle, pošto je obaveza pozorišta da odigra predstavu takvu kakva je, ne dolazi u obzir bilo kakva odgovornost pozorišta za umetničku koncepciju predstave, tumačenje dramskog dela, provokativne, pa čak i skandalozne elemente u predstavi. Predstava je umetnički čin koji je zaštićen ustavnom garancijom slobode umetničkog stvaralaštva, te je posetilac koji ne želi “umetničku avanturu”¹⁰ dužan da se pre predstave obavesti o podacima na osnovu kojih bi mogao zaključiti o sadržini i kvalitetu predstave. Komplementarna s tim je i obaveza pozorišta da na uobičajen način (afiše, programske brošure i sl.) pruži posetiocu mogućnost da se obavesti o predstavi, glumcima, solistima, reditelju, dirigentu, kostimografu, scenografu i sl. U državama kao što je naša, u kojima nema zakonske obaveze pozorišta da klasifikuje i označava predstave prema podobnosti za maloletnike, nema ni odgovornosti pozorišta prema posetiocu koji je došao sa maloletnim detetom na predstavu u kojoj ima prizora golotinje, seksa ili nasilja¹¹.

Odgovornost pozorišta za materijalne nedostatke posla realno je moguća u slučaju da je predstava odigrana uz očiglednu povredu profesionalnih standarda ili pravila struke. Do toga može doći u slučaju da se predstava igra u stanja pijanstva jednog ili više učesnika u predstavi, otkazivanja tehničkih uređaja na bini ili u sali, iritirajuće neuvežbanosti aktera i sl.

Takođe, tipičan slučaj odgovornosti pozorišta za materijalne nedostatke posla može činiti i nenajavljeno angažovanje drugog glumca, soliste ili dirigenta, kao zamene za onoga koji je najavljen. Smatra se da je zamena nenajavljena onda kad posetilac, u trenutku kupovine ulaznice nije znao niti je mogao da zna za zamenu.

¹⁰ Kurz, H.: *Praxishandbuch des Theaterrechts*, Muenchen 1999, str. 651.

¹¹ *Op. cit.* str. 652.

Konačno, ponekad se desi da pozorište, u nemogućnosti da odigra ugovorenu predstavu, odigra drugu predstavu.

Na osnovu selektivne primene odgovarajućih članova ZOO, koji se odnose na opšta dejstva ugovora i, posebno, na ugovor o delu, posledice odgovornosti pozorišta za materijalne nedostatke izvršenja posla kod ugovora o poseti pozorištu svode se na sledeće:

- (a) Ako je nedostatak takav da čini ceo posao neupotrebljivim, ili je posao obavljen u suprotnosti sa izričitim uslovima ugovora, posetilac može raskinuti ugovor i tražiti naknadu štete (čl. 619 ZOO), kao i povraćaj naknade koju je platio (čl. 132, st. 2 ZOO).
- (b) Ako je nedostatak takav da ne čini ceo posao neupotrebljivim, odnosno kad posao nije izvršen u suprotnosti sa izričitim uslovima ugovora, posetilac je ovlašćen da zahteva umanjenje naknade (konkretno, povraćaj dela naknade) i naknadu štete (čl. 620 ZOO).

Nesumnjivo opravdan razlog zbog kojeg posetilac može tražiti raskid ugovora (naravno, uz povraćaj naknade i naknadu štete) je kad pozorište igra predstavu koja je različita od one koja je ugovorena. Tu je reč o poslu koji je obavljen u suprotnosti sa izričitim uslovima ugovora. Takođe, ako se predstava igra uz očiglednu povredu profesionalnih standarda ili pravila struke, smatramo da ima osnova za raskid ugovora, iako se ne radi o povredi izričitih uslova ugovora. Naime, u slučaju ugovora o poseti pozorištu nije moguće primeniti odredbu čl. 620, st.1 i 2 ZOO po kojoj je naručilac posla ovlašćen da zahteva otklanjanje nedostatka, jer je nedostatak, po svojoj prirodi, neotklonjiv. Stoga primenu nalazi odredba čl. 620, st. 3 ZOO, koja govori o postupanju u slučaju da poslenik ne otkloni nedostatak. Tada je naručilac (posetilac) ovlašćen da raskine ugovor ili da traži umanjenje naknade. Pri tom, ako je nedostatak neznan, on se ne može koristiti pravom na raskid ugovora (čl. 620, str. 5 ZOO). Naše je mišljenje da igranje predstave uz očiglednu povredu profesionalnih standarda ili pravila struke (npr. neuvežbanost ili pijanstvo aktera) nije neznan nedostatak, tj. da je tu reč o nedostatku zbog kojeg ima osnova da posetilac raskine ugovor.

Zbog specifične prirode obaveze posetioca da primi posao (tj. da prisustvuje predstavi), prilikom raskidanja ugovora bitno je da posetilac, čim sazna za nedostatak predstave, saopšti pozorištu svoje saznanje, kao i odluku da raskine ugovor. To može biti učinjeno izričito (na primer, zahtevom na biletarnici da mu se vrati novac pre predstave, kad je posetilac saznao da će se igrati druga predstava) ili konkludentnom radnjom (na primer, napuštanjem predstave). Ukoliko posetilac ostane do kraja predstave, ima osnova da se smatra da je izvršio prijem posla sa nedostatkom, te bi, u tom slučaju, mogao samo da traži umanjenje naknade, ili tačnije, povraćaj samo dela naknade.

Kad je reč o nenajavljenoj zameni učesnika u predstavi, ključno pitanje je koliko je ime najavljenog (a zamenjenog) učesnika bilo značajno za odluku posetioca da zaključi ugovor sa pozorištem. U načelu, zamena glumaca koji igraju sporedne uloge, muzičara u orkestru, pevača u horu ili plesača iz baletskog ansambla se ne mogu smatrati pravno relevantnim nedostacima posla. U slučaju zamene nosilaca glavnih uloga, muzičara ili plesača solista, kao i dirigenta (naročito ako su oni “zvezde”), ima osnova za shvatanje da je reč o nedostatku koji ne ovlašćuje posetioca na raskid ugovora, već samo na umanjene naknade (povraćaj dela novca od ulaznice)¹². Izuzetno, ako je nastup određene ličnosti izričito ugovoren i predstavlja dominantnu karakteristiku predstave (npr. gostovanje čuvenog pijaniste i sl.), izostanak te ličnosti se može kvalifikovati kao igranje predstave koja je različita od ugovorene, što daje pravo posetiocu da raskine ugovor, traži povraćaj naknade i naknadu štete¹³.

Pozorišta često pribegavaju tome da u svojim opštim uslovima ugovora predvide klauzulu kojom isključuju svoju odgovornost za nedostatak izvršenja posla, koji (nedostatak) se sastoji u zameni najavljenih učesnika u predstavi. Smatramo da je takvo ograničenje odgovornosti dopušteno, izuzev u slučaju kad je reč o zameni učesnika čije ime i reputacija indirektno određuju predmet posla koji se pozorište obavezuje da izvrši. Tako, ako je posetilac kupio kartu za određenu opersku predstavu u kojoj je najavljeno gostovanje čuvene svetske pevačke zvezde (što je obično praćeno i uvećanom cenom ulaznice), pozorište se, u slučaju izostanka te zvezde, neće moći da pozove na opšte uslove ugovora, u kojima je “zadržalo pravo na zamenu učesnika u predstavi”.

Zakašnjenje posetioca na početak predstave – Dužnost je posetioca da dođe na predstavu u ugovoreno vreme (vreme koje je naznačeno na ulaznici ili u objavljenom rasporedu predstava). Propuštanje posetioca da dođe u to vreme ima karakter njegovog padanja u docnju sa izvršenjem obaveze preuzimanja posla. Posledica poverilačke docnje je dvojaka:

- (a) njome prestaje eventualna docnja dužnika (čl. 326, st. 1 ZOO) i
- (b) na poverioca prelazi rizik slučajne propasti posla (čl. 326, st. 1 i čl. 625, st. 3 ZOO).

¹² Upravni sud u Diseldorfu (SR Nemačka) je u jednom konkretnom predmetu presudio da je pozorište dužno da vrati novac posetiocu, pri čemu je do konkretne svote koja se ima vratiti došao na sledeći način: Ceo iznos je podeljen na najavljeni broj učesnika u predstavi, zatim je rezultat pomnožen sa brojem zamenjenih učesnika, što daje iznos koji pozorište duguje posetiocu. (*Neue juristische Wochenzeitschrift*, 1990, str. 2559).

¹³ U tom smislu odluka upravnog suda u Štutgartu (SR Nemačka) iz 1988. godine, u kojoj je posetiocu dosuđeno pravo na povraćaj celog iznosa naknade, što ima efekat raskida ugovora (navedeno prema Kurz, H.: *Praxishandbuch des Theaterrechts*, Muenchen 1999, str. 669).

Kad se tumače za potrebe ugovora o poseti pozorištu, ova pravila znače sledeće: Prvo, posetilac koji je zakasnio na početak predstave nema nikakva prava prema pozorištu, koja (prava) bi proizlazila iz okolnosti da je i pozorište eventualno zakasnilo sa početkom predstave (palo u dužničku docnju). Drugo, propušteni deo predstave je delimično propao posao za posetioca, i za taj propali deo posla posetilac ne može tražiti od pozorišta odgovarajuće umanjenje naknade.

Načelo savesnosti i poštenja (čl.12 ZOO) nalaže pozorištu da omogući zakasnelom posetiocu ulaz na predstavu u prvom, za to pogodnom, trenutku. U svakom slučaju, taj trenutak je redovna pauza tokom predstave. Ipak, i pre pauze pogodan je svaki trenutak u kojem se time ne remeti predstava¹⁴. Moguće je, međutim, zamisliti i situaciju u kojoj, prema opravdanoj oceni pozorišnog personala zaduženog za red u pozorištu, zakasneli posetilac do kraja predstave ne može ući u salu. Tada se, pravnički govoreći, radi o nemogućnosti izvršenja ugovora (vidi dalje).

Zakašnjenje pozorišta sa početkom i/ili završetkom predstave – S obzirom da je ugovor o poseti pozorištu ugovor sa fiksnim rokom izvršenja obaveze, dužnost je pozorišta ne samo da otpočne predstavu u ugovoreno vreme, već i da je odigra u ugovorenom vremenskom intervalu. Običaji u pozorišnom životu nalažu da se zakašnjenja do desetak minuta tolerišu, tj. da nemaju pravnih posledica. Zakašnjenje pozorišta pravno se kvalifikuje kao dužnička docnja.

Prema opštim pravilima ZOO, koja važe za raskid ugovora zbog neispunjenja u fiksnom roku, situacija kod ugovora o poseti pozorištu je sledeća: Kad pozorište zakasni (recimo, više od desetak minuta) sa početkom predstave, ugovor se raskida po samom zakonu (čl. 125, st. 1 ZOO). Međutim, posetilac može, nastavljajući da sedi u pozorištu, da izrazi svoju volju da sačeka da pozorište ispuni svoju obavezu u naknadnom razumnom roku (čl. 125, st. 2 ZOO). Kad i taj rok (na primer, dodatnih desetak minuta) istekne, posetilac može napuštanjem sale da izrazi volju da raskine ugovor (čl. 125, st. 3 ZOO).

Kad pozorište koje je otpočelo predstavu na vreme, iz bilo kojih razloga zakasni sa nastavkom predstave posle pauze, tako da se predstava ne može završiti u ugovorenom periodu, takođe se smatra da je ono palo u docnju sa izvršenjem dela svoje obaveze. U tom slučaju primenjuju se ista pravila o docnji, s tim da se kao specifičnost pojavljuje mogućnost da posetilac učini delimični raskid ugovora (budući da je deo posla već primio). Delimični raskid

¹⁴ Zanimljiva je odluka Upravnog suda u Hamburgu (SR Nemačka), prema kojoj posetilac koji je zakasnio na predstavu 10 minuta, i koji je pušten u salu tek nakon 35 minuta od početka predstave, nema prava na povraćaj dela naknade (*Mitteilungen deutscher Rechtsanwalte*, 1994, str. 665).

ugovora dolazi u obzir kad je predstava takvog karaktera da je “deljiva”, tj. da posetilac može imati potpun užitak ne samo u celini, već i u fragmentima predstave (na primer, koncert popularne muzike ili umetničke muzike, pri čemu je do pauze izvedeno jedno ili više kompletnih muzičkih dela). Ako je reč o “nedeljivoj” predstavi (na primer, klasična dramska predstava), posetilac ima pravo na potpun raskid ugovora.

Posledice raskida ugovora su:

- (a) Posetilac ima pravo da zahteva povraćaj naknade (čl.132, st.2 ZOO). Pri tom, ako je reč o delimičnom raskidu, posetilac ima pravo na povraćaj samo na onog dela naknade, koji je srazmeran delu posla koji nije preuzeo¹⁵.
- (b) Posetilac ima pravo da zahteva naknadu štete (čl. 132, st. 1 i čl. 262, st. 2 ZOO), s tim da se pozorište može osloboditi obaveze naknade štete ako dokaže da nije skrivilo razloge docnje (čl. 2 63 ZOO).

Izostanak ili prekid predstave – Kad dođe do izostanka ili prekida predstave, nastupa nemogućnost izvršenja ugovora o poseti pozorištu.

Sa stanovišta ZOO potrebno je napraviti razliku između slučaja kad razloge za izostanak ili prekid predstave nije skrivilo pozorište, i slučaja kad je pozorište odgovorno za te razloge. U prvom slučaju, pravni odnos se raspravlja na osnovu propisa o nemogućnosti ispunjenja ugovora (čl. 137 i čl. 354 ZOO) i ne postoji obaveza naknade štete, dok se u drugom slučaju primenjuju propisi o raskidu ugovora zbog neispunjenja obaveze (čl. 124 – čl. 132 ZOO), što podrazumeva i obavezu naknade štete.

Do neskrivljenog izostanka ili prekida predstave može doći zbog iznenadne bolesti ili smrti određenog učesnika u predstavi, a da ga pozorište, uprkos nastojanjima, iz objektivnih razloga (na primer, kratkoće vremena), nije moglo zameniti. Takođe biva da se predstava koja se održava na otvorenom prostoru, otkazuje ili prekida zbog atmosferskih neprilika. Za štrajk glumaca ili tehničkog osoblja u pozorištu takođe ne odgovara pozorište¹⁶. U ovim i sličnim slučajevima nastupaju sledeće pravne posledice:

- a) pozorište se oslobađa obaveze igranja, odnosno dovršetka predstave (čl. 354, st. 1 ZOO),

¹⁵ Prema jednoj odluci Upravnog suda u Pasauu (SR Nemačka), kad je koncert, koji je zakazan da traje od 17 do 22 časa, otpočeo tek u 21.38 časa zbog teškoća sa postavljanjem bine, posetilac koji je koncert slušao oko jedan sat ima pravo na povraćaj 4/5 naknade (*Neue juristische Wochenzeitschrift*, 1993, str. 1473).

¹⁶ Ipak, postojaće odgovornost pozorišta ako ono, uprkos trajućem ili najavljenom štrajku osoblja, prodaje ulaznice za predstavu. Tako Kurz, H.: *Praxishandbuch des Theaterrechts*, Muenchen 1999, str. 663.

- b) posetilac se takođe oslobađa svoje obaveze na plaćanje naknade, tj. ima pravo na povraćaj naknade (čl. 137, st. 1 ZOO),
- c) ako je došlo do prekida predstave, a predstava je “deljiva” u smislu koji je već opisan, posetilac ima pravo na srazmerno smanjenje naknade, tj. pravo na povraćaj srazmernog dela naknade (čl. 137, st. 2 ZOO)¹⁷.

Do skrivljenog izostanka ili prekida predstave može doći ako pozorište nije preduzelo uobičajene neophodne mere da zameni sprečenog učesnika u predstavi, ili ako nije na propisani način održavalo scensku tehniku, pa je došlo do ozbiljnog kvara. Takođe, pozorište odgovara ako prestava izostane ili se prekine intervencijom državnog organa koji je nadležan za protivpožarnu ili drugu zaštitu, i koji je prethodno već upozorio pozorište da ne sme održavati predstave u postojećim uslovima. U tim i sličnim slučajevima, posetilac ima pravo na raskid ugovora, što podrazumeva da može da traži od pozorišta:

- a) povraćaj naknade (čl. 132, st. 2 ZOO), s tim da se u slučaju prekida “deljive” predstave vraća deo naknade, koji je srazmeran veličini neizvršenog posla, i
- b) naknadu štete (čl. 262, st. 2 ZOO).

Nedolazak posetioca na predstavu ili njegovo prevremeno napuštanje predstave – Posetilac je slobodan da napusti predstavu pre njenog završetka, iz bilo kojih razloga (na primer, predstava mu se ne dopada, on se ne oseća dobro ili ima neku drugu obavezu). Napuštanje predstave ima karakter raskida ugovora voljom naručioca. Pravne posledice raskida uređene su u čl. 629 ZOO, i svode se na oslobodjenje pozorišta od izvršenja obaveze dovršetka predstave (naravno, u odnosu na konkretnog posetioca), kao i na pravo pozorišta da zadrži naknadu.

U slučaju da posetilac napušta predstavu iz razloga za koje odgovara pozorište, pravnički govoreći, reč je o materijalnim nedostacima predstave. To pitanje je već raspravljeno pod podnaslovom *Primedbe na predstavu i učesnike u njoj*.

¹⁷ U sudskoj praksi, međutim, ima i drukčijih tumačenja. Na primer, u presudi Upravnog suda u Haleu (SR Nemačka) zauzeto je stanovište da posetilac jednog teniskog turnira na otvorenom prostoru, nema pravo na povraćaj novca od ulaznice u slučaju otkazivanja mečeva zbog kiše. Ovo je obrazloženo okolnošću da je opštepoznato da održavanje mečeva po kiši na travnatom terenu nije moguće, te da otkazivanjem meča nije došlo do nemogućnosti ispunjenja obaveze organizatora; dužnost organizatora je da posetiocu obezbedi organizaciju teniskog turnira i mesto u gledalištu, dok obaveza obezbeđenja odgovarajućih atmosferskih prilika ne postoji (*Neue juristische Wochenzeitschrift*, 1994, str. 884). Čini se da je sud u ovoj presudi pošao od drugačije pravne kvalifikacije ugovora o poseti teniskom takmičenju, odnosno od drugačijeg viđenja osnovne obaveze organizatora. Osnovna odlika tako shvaćenog ugovora je njegova aleatornost, što smatramo da nije ispravno.

Posetilac može i sasvim izostati sa predstave. Nedolaskom na predstavu, posetilac zapravo onemogućuje izvršenje ugovora. Ovo zato što, zbog prirode posla čije izvršenje pozorište duguje konkretnom posetiocu (igranje predstave), taj posao nije moguće izvršiti ako nema tog određenog posetioca da ga primi. Da bi se, u skladu sa ZOO, dala pravna kvalifikacija posetiočevog nedolaska i odredile njegove posledice, neophodno je razlikovati dva slučaja. Prvi je kad posetilac odgovara za razloge nedolaska (na primer, otputuje, ili želi da ostane kod kuće da gleda televizisku emisiju umesto da ide u pozorište), a drugi je kad ti razlozi nisu skrivljeni (na primer, iznenada se razboli, ili ga kvar javnog prevoznog sredstva omete u dolasku).

U prvom slučaju je reč o situaciji koja je analogna raskidanju ugovora voljom naručioca (čl. 629 ZOO), te se i posledice svode se na oslobođenje pozorišta od izvršenja obaveze igranja predstave (naravno, u odnosu na konkretnog posetioca), kao i na pravo pozorišta da zadrži naknadu. U drugom slučaju, međutim, stvari se značajno komplikuju, jer je reč o nemogućnosti izvršenja ugovora bez krivice bilo koje strane, te se pozorište oslobađa obaveze igranja predstave za konkretnog posetioca (čl. 354, st. 1 ZOO), ali se i posetilac oslobađa svoje obaveze na plaćanje naknade, tj. ima pravo na povraćaj naknade (čl. 137, st. 1 ZOO).

Polazeći od toga da u praksi pozorišnog života nije moguće upuštati se u problem razloga za posetiočev nedolazak na predstavu, vidimo izlaz iz te situacije u dvema mogućnostima: prva je da se konstatuje da problem pravnih posledica nemogućnosti izvršenja ugovora bez krivice bilo koje strane predstavlja očit primer u kojem pravila koja važe za ugovor o delu nisu neposredno primenljiva na ugovor o poseti pozorišnoj predstavi. Svi razumni praktični razlozi govore u prilog tome da pozorište ne bi trebalo da ima obavezu da vraća naknadu posetiocu koji je bez svoje krivice izostao sa predstave. Druga mogućnost je da se vratimo na složenu problematiku pravne prirode ulaznice. Mi smo, tumačeći ZOO, već konstatovali da ulaznica nije hartija od vrednosti, već legitimacioni papir. Osnovna posledica te kvalifikacije jeste da za ulaznicu ne važi tzv. načelo inkorporacije, tj. vezanosti prava iz ulaznice za samu ulaznicu. Dakle, poverilac iz ugovora o poseti pozorištu je lice koje je zaključilo ugovor ili njegov pravni sledbenik, dok ulaznica služi samo njegovoj legitimaciji. Otuda, u ugovoru o kojem je reč, posetilac je individualizovani subjekt čiji razlozi za nedolazak na predstavu ne mogu biti irelevantni za pozorište.

Potrebama praktičnog života bi, pak, više odgovaralo shvatanje da je ulaznica oblik prave hartije od vrednosti na donosioca, za koju važi pravilo da se prenosi jednostavnom predajom. Tad bi mogla važiti sledeća konstrukcija: Budući da je pravo iz ulaznice vezano za sam taj papir (tzv. načelo inkorporacije), pozorište duguje igranje određene predstave određenog dana i časa *individualno neodređenom donosiocu papira*. Pošto niko nije doneo papir, niko nije ni zatražio da pozorište izvrši svoju obavezu. Prema toj konstrukciji, već

samim zaključenjem ugovora obe strane isključuju relevantnost razloga koji posetioca sprečavaju da dođe na predstavu, jer je ulaznica lako negocijabilni papir koji se može naći kod bilo koje individue kojoj će pozorište izvršiti posao na koji glasi ulaznica¹⁸.

Dakle, smatramo da je sasvim opravdan interes pozorišta da se zaštiti od obaveze vraćanja naknade posetiocu koji je bio sprečen da dođe na predstavu iz razloga koje nije skrivio. Jedini siguran i pravno dopušten način da se to postigne jeste da klauzula o isključenju te obaveze bude izričito ugovorena – tačnije, da bude sadržana u opštim uslovima ugovora.

2.3. Problem naknade štete

Već smo konstatovali da pozorište duguje posetiocu naknadu štete u slučaju materijalnih nedostataka izvršenja posla, zatim raskida ugovora zbog zakašnjenja, prekida ili izostanka predstave krivicom pozorišta. U narednoj tački ćemo pokazati da postoji i obaveza pozorišta da posetiocu naknadi štetu zbog neotklonjivih ili neotklonjenih nedostataka sedišta, na osnovu pravila koja važe za ugovor o zakupu. U svim tim slučajevima otvara se problem obima naknade, tačnije problem primene pravila sadržanih u čl. 266, st. 1 i 2 ZOO¹⁹ i čl. 268 ZOO²⁰.

¹⁸ U nemačkoj literaturi ima zanimljivih pokušaja konstrukcije obrazloženja shvatanja o nepostojanju obaveze pozorišta da vrati naknadu posetiocu koji je bio sprečen da dođe na predstavu iz razloga za koje ne odgovara (vidi Kurz, H.: *Praxishandbuch des Theaterrechts*, Muenchen 1999, str. 667, 668). Tako, tumači se čl. 645 Nemačkog građanskog zakonika, po kojem rizik za propast posla zbog nedostataka materijala koji je naručilac predao posleniku, pada na naručioca. Izostanak posetioca sa predstave se, u tom kontekstu, podvodi pod “nedostatak materijala” čime se dolazi do zaključka da pozorište nije u obavezi da vrati posetiocu naknadu. Druga konstrukcija se poziva na tumačenje ugovora o zakupu (čl. 552 Nemačkog građanskog zakonika). Konkretno, pomenuti član propisuje da se zakupac ne oslobađa obaveze plaćanja zakupnine ukoliko je sprečen da koristi zakupljenu stvar iz razloga koji su povezani sa njim. Tako, posetilac se smatra zakupcem sedišta u pozorištu, cena ulaznice je zakupnina, a razlozi za posetiočev izostanak sa predstave su povezani sa njegovom ličnošću. Sledstveno tome, pozorište nije dužno da mu vrati novac od ulaznice. Zanimljivo je da u našem ZOO ne postoje odredbe sa istom, odn. korespondentnom sadržinom, te bi ove konstrukcije, sasvim nezavisno od ispravnosti prethodne pravne kvalifikacije ugovora o poseti pozorišnoj predstavi, bile nemoguće.

¹⁹ “Poverilac ima pravo na naknadu obične štete i izmakle koristi, koje je dužnik u vreme zaključenja ugovora morao predvideti kao moguće posledice povrede ugovora, a s obzirom na činjenice koje su mu tada bile poznate ili morale biti poznate. U slučaju prevare ili namernog neispunjenja, kao i neispunjenja zbog krajnje nepažnje, poverilac ima pravo zahtevati od dužnika naknadu celokupne štete koja je nastala zbog povrede ugovora, bez obzira na to što dužnik nije znao za posebne okolnosti zbog kojih su one nastale”.

²⁰ “Ugovorna strana koja je dužna da obavesti drugu stranu o činjenicama koje su od uticaja na njihov međusobni odnos, odgovara za štetu koju pretrpi druga strana zbog toga što nije bila na vreme obavestena”.

Ako se zanemare opšta mesta problematike obima naknade štete, kao ključno pitanje u realnom pozorišnom životu se nameće ovo: Da li je pozorište dužno da naknadi posetiocu sve izdatke (pored izdatka za ulaznicu) koje je ovaj imao da bi došao na predstavu, ili ne? Drugim rečima, dilema je da li, na primer, svi troškovi prevoza i smeštaja posetioca, koji su bili nužni za njegov dolazak na predstavu, spadaju u tzv. predvidivu štetu, ili se predvidiva šteta može svesti na uobičajen izdatak koji prosečni posetilac ima da bi došao na predstavu. Ova dilema je od presudnog značaja u slučajevima kad posetilac mora da doputuje iz drugog grada, pa nekad i iz druge države da bi došao na predstavu. Odgovor na ovo pitanje zavisi od toga da li je pozorište znalo ili moralo znati prilikom zaključenja ugovora za okolnost da posetilac dolazi izdaleka. Kako je malo verovatno da pozorište zna ili mora znati odakle individualni posetilac dolazi, neophodno je, po našem mišljenju, poći od vrste predstave, odnosno od vrste pozorišta. Ako je reč o pozorištu ili predstavi internacionalnog značaja, gde se unapred zna, odnosno mora znati da posetioci iz šireg geografskog regiona kupuju ulaznice, i to više meseci, pa i godina unapred²¹, onda je razumno poći od toga da izdaci za putovanje i smeštaj ulaze u predvidivu štetu. U ostalim slučajevima (na primer, gradska, pa i nacionalna pozorišta) gde se igra redovni repertoar, smatramo da nema osnova da se izdaci za putovanje izdaleka i smeštaj uvrste u tzv. predvidivu štetu.

Da li je šteta bila predvidiva ili ne postaje nebitno ako se utvrdi da je pozorište skrivilo štetu postupajući sa namerom ili krajnjom nepažnjom. Primer krajnje nepažnje može biti propuštanje pozorišta da blagovremeno obavesti posetioce, odnosno javnost da se predstava neće održati, kako bi posetioci mogli odustati od putovanja.

Nije bez značaja ni ponašanje posetioca. Ako posetilac treba da doputuje izdaleka, načelo savesnosti i poštenja nalaže da on mora učiniti razuman napor da se prethodno obavesti o tome da li će se predstava održati, kako bi uštedeo nepotreban trošak za putovanje i smeštaj. Ukoliko on to propusti da učini, a predstava se ne održi, ima mesta primeni čl. 267 ZOO, po kojem je poverilac, koji je doprineo nastanku ili uvećanju štete, suodgovoran za nju, te će dužnik biti oslobođen dela naknade štete.

Pozorišta najčešće rešavaju problem naknade štete svojim opštim uslovima ugovora. Prema odredbama čl. 265 ZOO dopušteno je ugovorno isključenje odgovornosti za naknadu štete, koje može biti potpuno ili delimično. Pri tom, isključenje odgovornosti ne deluje ako je šteta prouzrokovana namerno ili

²¹ To je, na primer, slučaj sa novogodišnjim koncertima u Bečkom muzičkom društvu, Wagnerovim operskim svečanostima u Bajrojt (SR Nemačka), operskim svečanostima u Veroni (Italija), koncertima čuvenih rok ansambala kao što su Rolling Stouns, Pink Flojd i sl.

krajnjom nepažnjom, kao ni onda kad je odredba o isključenju odgovornosti posledica monopolskog položaja dužnika ili neravnopravnog položaja ugovornih strana. Domaća pozorišta najčešće predviđaju u svojim opštim uslovima ugovora samo obavezu povraćaja naknade za predstavu (cene ulaznice). Budući da je obaveza povraćaja naknade zasebna građanskopravna sankcija za skrivljeno neizvršenje ili delimično izvršenje posla, te da se time ne vrši naknadi vanje štete, možemo zaključiti da pozorišta, po pravilu, potpuno isključuju svoju odgovornost za naknadu štete. Po našem mišljenju, striktna primena čl. 265 u vezi sa čl. 143 ZOO pruža osnov da se odredbe opštih uslova ugovora o *potpunom isključenju* odgovornosti pozorišta za naknadu štete dovedu u pitanje. Ovo stoga što je ugovorna pozicija posetioca u odnosu na pozorište, po pravilu, neravnopravna. Uz to, na tržištu pozorišnih usluga ne postoji konkurencija u pravom smislu, jer posetilac ne samo da ne može da bira između istih predstava različitih pozorišta, već u manjim mestima ne može da bira ni između različitih predstava (jer postoji samo jedno pozorište).

S druge strane, smatramo da je dozvoljeno da se opštim uslovima *ograniči* iznos naknade štete do kojeg pozorište odgovara (delimično isključenje odgovornosti). Ovo je nesumnjivo potrebno radi mogućnosti sameravanja ekonomskog rizika u vezi sa organizovanjem predstave, kao i radi ekonomske zaštite delatnosti pozorišta²².

3. Prava i obaveze posetioca i pozorišta na osnovu ugovora o zakupu

Po pravilu, pozorišna ulaznica obezbeđuje posetiocu određeno sedište sa kojeg će on pratiti predstavu. Prema njihovoj udobnosti i poziciji u odnosu na binu, sedišta su različito kategorisana. To se odražava na cenu ulaznice. Na osnovu činjenice da je posetilac ovlašćen da privremeno i namenski koristi određeno sedište, ima osnova da se odnos između pozorišta (vlasnika sedišta) i

²² Primera radi, ako je reč o predstavama sa redovnog repertoara gradskog, regionalnog ili čak nacionalnog pozorišta, obaveza naknade štete bi mogla biti ograničena na iznos naknade za taksi vožnju na relaciji pozorište – bilo koja tačka u krugu od 10 km oko pozorišta, i nazad. Ako je reč o vanrednim predstavama za koje se može osnovano pretpostaviti da će privući znatan deo posetilaca iz drugih mesta i gradova, opravdano bi bilo da se ograničenje postavi na iznos naknade za autobuski prevoz na relaciji pozorište – bilo koja tačka u zemlji u krugu od 100 kilometara, i nazad. Konačno ako se radi o vanrednoj predstavi međunarodnog značaja, za koju se može osnovano pretpostaviti da će privući značajan deo posetilaca ne samo iz zemlje, nego i inostranstva, ima opravdanja da se ograničenje postavi na iznos naknade za železnički prevoz prvom klasom na relaciji pozorište – bilo koja tačka u inostranstvu u krugu od 400 kilometara, i nazad. Napominjemo da su pomenuti iznosi, u osnovi, arbitrarni, i da služe samo da ilustruju jednu moguću (mada u praksi, verovatno, nerealnu) konkretizaciju koncepta pravične zaštite interesa kako pozorišta, tako i posetioca u opštim uslovima ugovora.

posetioca tretira ne samo kao odnos između poslenika i naručioca posla, već i kao odnos između zakupodavca i zakupca. Elementi ugovora o zakupu dolaze do izražaja u pitanjima vezanim za nedostatke (mane) posetiočevog sedišta. Primera radi, moguće je da sedište bude neispravno ili da ispred njega postoji prepreka koja ometa ili onemogućuje praćenje predstave. U tim slučajevima ima osnova za primenu pravila o ugovoru o zakupu. Ta pravila svode se na sledeće:

- a) Pozorište odgovara za sve nedostatke sedišta, koji onemogućuju ili ometaju njegovu ugovorenu ili redovnu upotrebu, bez obzira na krivicu (čl. 573 ZOO); izuzetno, pozorište ne odgovara za nedostatke sedišta koji su u času zaključenja ugovora bili posetiocu poznati, ili nisu mogli ostati nepoznati (čl. 574, st. 1 ZOO).
- b) Ako je nedostatak otklonjiv bez velikih nezgoda za posetioca, posetilac može od pozorišta zahtevati da taj nedostatak otkloni u primerenom roku (na primer, da mu do početka predstave ponudi drugo odgovarajuće sedište/ čl. 578, st. 2 ZOO).
- c) Ako je nedostatak neotklonjiv ili je otklonjiv samo uz veće nezgode za posetioca, ili pozorište ne otkloni nedostatak u primerenom roku, posetilac ima pravo da raskine ugovor (što povlači obavezu pozorišta da mu vrati naknadu i nadoknadi štetu) ili da zahteva umanjenje naknade i naknadu štete (čl. 578, str. 3 i 4 ZOO).

U slučaju umanjenja naknade (tačnije, povraćaja dela naknade), bitno je da se razume da se može umanjivati samo onaj deo iznosa cene ulaznice, koji se odnosi na zakupninu sedišta, a ne i onaj koji se odnosi na naknadu za igranje predstave. Budući da cena ulaznice nije formalno strukturisana tako da se zna koliko iznosi naknada za igranje predstave, a koliko zakupnina sedišta, otvara se pitanje kvantifikacije tog odnosa. Smatramo da novčana razlika između najskuplje i najjevtinije ulaznice u svakom slučaju čini iznos zakupnine. Kod najjevtinije ulaznice smatramo da bi bilo razumno uzeti da iznos zakupnine čini do 20% njene cene.

Slobodan M. Marković

CONTRACT ON THEATRE VISIT
FROM THE VIEWPOINT OF CIVIL LAW

Summary

Contract on theatre visit is a complex, non-typical, adhesive contract whose predominant elements belong to the contract for the supply of services which is regulated by the Law on Obligations. Nevertheless, due to significant differences between these two contracts, the statutory provisions applying to the contract for the supply of services have to be applied to the contract on theatre visit very carefully. The most significant peculiarities of the contract on theatre visit are: non-material nature of the suppliers obligation; purchaser's presence at the theatre show as a mode of accepting the service provided; beginning and end of the show as time limits that are essential for the performance of the supplier's obligation; theatre ticket as an identification paper and not as a security.

Contract on theatre visit also contains elements of the contract of lease in respect of the concrete visitor's seat in the theatre. Consequently, the rules governing lessor's liability for defects in the object rented apply.

Finally, since the contract on theatre visit is concluded by purchasing the ticket, the rules governing the contract on sale also apply.

If non-performance or defective performance of a theater's contractual obligation is attributable to the theatre itself, its duty is to return to the visitor partly or completely the price of the ticket and to pay him the damages suffered. In order to protect itself from the immeasurable economic risk rising from that fact, the theatre may limit its liability by means of general terms and conditions of its standard-clause-contract. However, the theatre may not completely waive its liability because it would thereby abuse not only its stronger position as a contracting party, but also even its monopolistic or dominant position on the market.